

DROBTINICE IN OCVRKI

Drobtinice in ocvirki so rubrika, ki je namenjena objavi posamičnih favnističnih podatkov, zanimivih opažanj in dogodkov, ki so morda "premajhni" za objavo članka, v terenskih beležnicah in naših glavah pa nanje kaj kmalu pozabimo. Zaželeni so podatki za redke in ogrožene vrste, predvsem iz območij od koder doslej niso bile znane, izjemno zgodnja ali pozna opazovanja določene vrste, notice o nenavadnem vedenju, skratka karkoli zanimivega iz tega ali onega razloga. Podatki naj bodo čim bolj natančni, zato je nujna navedba datuma, natančne lokalitete in imena popisovalca. **Prispevke prosim pošljite na naslov: Matjaž Bedjanič, Rakovlje 42a, 3314 Braslovče ali na e-naslov: matjaz_bedjanic@yahoo.com** Vljudno vabljeni k sodelovanju tudi v prihodnje!

NAJDBE CIKLAMNEGA TELOVNIKARJA *TRITHEMIS ANNULATA* V LETU 2023, PRVIČ TUDI V SLOVENSKI ISTRI

Vstopili smo v tretjo leto, odkar smo na seznam odonatne favne Slovenije dodali 73. vrsto kačjih pastirjev (VINKO & ŠALAMUN, 2021). Zaradi učinkov globalnega segrevanja se je ciklamni telovnikar *Trithemis annulata* po Evropi v zadnjih dveh desetletjih hitro razširil s prvotno znanega areala na skrajnem jugu naše celine ter vzhodne sredozemske obale in je zdaj razmeroma pogost v velikem delu vzhodnega in zahodnega Sredozemlja, po Portugalski in na JZ atlantski obali Francije (KALKMAN s sod., 2015; CABANA s sod., 2022; iNaturalist, 2023). Na severu Italije je že »udomačen« (GHEZA s sod., 2019), medtem ko je na Balkanu z izjemo Grčije (še) redek (VINKO & ŠALAMUN, 2021; iNaturalist, 2023; SLIKA 5). Lani je bil prvič najden na Hrvaškem (KOREN s sod., 2022), v Dalmaciji, kjer je bil na istem območju zabeležen tudi letos (iNaturalist, 2023). O novih najdbah poročajo tudi iz Albanije (PRENDI s sod., 2023), na družabnem omrežju Facebook pa smo lahko zasledili, da je bil letos prvič najden tudi na Kosovu in v Srbiji.

Ker smo že v lanskih ocvirkih zapisali več o ekologiji vrste in določevalnih znakih za odrasle, ličinke in leve (BAHOR & VINKO, 2022), se tokrat osredotočamo zgolj na vsebino iz naslova, torej na nove najdbe ciklamnega telovnikarja pri nas (vse koordinate v nadaljevanju so zapisane v državnem koordinatnem sistemu D96/TM). A za osvežitev znanega priporočamo (ponovno) branje omenjenega prispevka. Spomnimo še, da smo vrsto do letošnjega leta v Sloveniji zabeležili na dveh lokalitetah, poleg Vogrščka v Vipavski dolini še na Škalskem jezeru pri Velenju (VINKO s sod., 2022).

Prvi podatek za ciklamnega telovnikarja v Vipavski dolini v letu 2023 so javili Ana Tratnik in Katarina Drašler z družino, ki so 23-VII-2023 obiskali SV krak akumulacije Vogršček, S od avtoceste (D96/TM: E403073, N86358), in tam videli letati vsaj osem samcev. V terensko beležko sta še zapisali, da so ciklamne

telovnikarje nadvse zavzeto preganjali opoldanski škrlatci *Crocothemis erythraea* ter da je bilo zaradi tega ciklamne telovnikarje zelo težko ujeti.

SLIKA 1. Eden od samcev ciklamnega telovnikarja, zabeležen na Vogrščku v letu 2023, s poškodovanim krilom. Ciklamnega telovnikarja zlahka prepoznamo po barvi in vzorcih na zadku, barvi temena, vzorcih oprsja in barvi kril ter ožilja. Oba spola imata ožilje oranžno-rdeče, baza (predvsem zadnjih) kril je jantarno oranžna. Noge so črne, pri samcih lahko z vijoličastim odtenkom (Foto: S. Kovačič, 17-VIII-2023).

Naslednja poročevalca o najdbi te afrotropske vrste sta bila Nik Šabeder in Žan Lobnik Cimerman, ki sta 27-VII-2023 na isti lokaliteti zabeležila 10 samcev in en koleselj. Isti dan sta enega samca te vrste opazila še na Goškem kalu (D96/TM: E416230, N75791), ki je nova lokaliteta za to vrsto pri nas. Tam sta poleg telovnikarja popisala še prodne paškratce *Erythromma lindenii*, male rdečeokce *E. viridulum*, modre kresničarje *Ischnura elegans* in bledega kresničarja *I. pumilio*, velike spremljevalce *Anax imperator*, opoldanske škrlatce in krvavordečega kamenjaka *Sympetrum sanguineum*. Ta kal smo letos obiskali že na društvenem terenskem vikendu, 3-VI-2023, ko pa te dobro mobilne vrste nismo zabeležili. Kal na Gočah, velik 430 m², je obdan z vinogradi, tik ob njem in med cesto so postavljene klopi za počitek. Več fotografij lokalitete je objavljenih npr. v VINKO (2016), vegetacijsko pa je prepuščen različnim sukcesijskim stadijem, pri čemer so iz kala že večkrat odstranili rastlinje (VINKO, 2016, 2022). S kačjimi pastirji je vrstno najbogatejši kal pri nas (VINKO, 2022), saj je ciklamni telovnikar že 36. vrsta, ki smo jo tukaj zabeležili.

To vrsto, ki se po Evropi širi na »krilih« podnebnih sprememb, so zabeležili še na Dijaškem biološkem taboru (ŠABEDER & VINKO, 2023). Tamkajšnja skupina za kačje pastirje je 11-VIII-2023 prav tako na Vogrščku med 14 zabeleženimi vrstami opazila tudi 10 samcev ciklamnega telovnikarja.

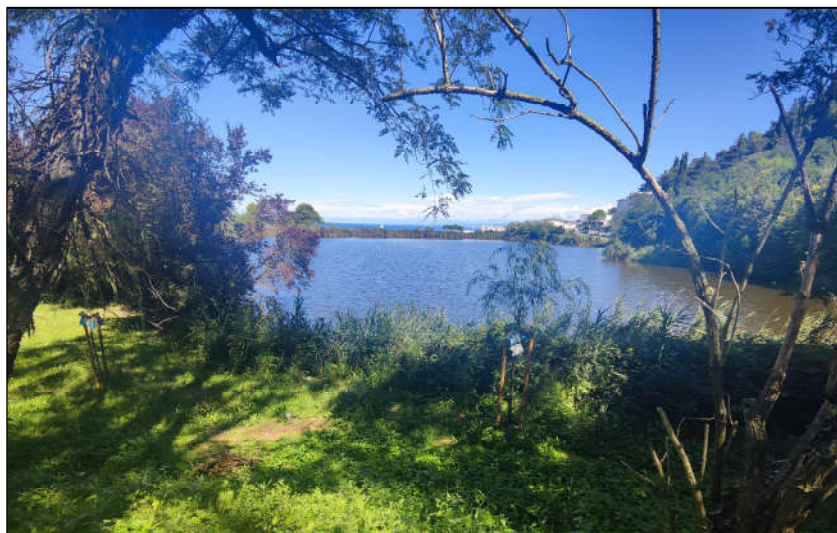
SLIKA 2: (Zaenkrat še) najmlajši fotografiran samec ciklamnega telovnikarja pri nas. Ciklamni telovnikarji imajo oči zgoraj rdeče-rjave in spodaj modro-sive, kar spominja na malinovordečega kamenjaka ali opoldanskega škrlatca. Mladi samci so podobni samicam, preden pa dobijo vijoličast poprhr, so oranžno-rdečih barv (Foto: D. Vadnjal, 25-IX-2023, Vanganelško jezero).

Naslednji podatki o naslovni vrsti prihajajo od fotografa Simona Kovačiča, ki je 17-VIII-2023 na Vogrščku fotografiral odraslega samca, sicer pa ocenil, da so letali vsaj trije. Eden od njih je imel eno krilo že poškodovano (SLIKA 1). Kot že na Dijaškem taboru (ŠABEDER & VINKO, 2023), je tudi on zabeležil samca pasastega kamenjaka *Sympetrum pedemontanum*, v objektiv je ujel še sinje presličarje *Platycnemis pennipes*, modre kresničarje, opoldanske škrlatce, prodne in male modrače *Orthetrum cancellatum*, *O. coerulescens* ter krvavordeče in progaste kamenjake *S. striolatum*.

Že naslednji dan sem se na istem delu Vogrščka na kratko mudil spodaj prvopodpisani in tako 18-VIII-2023 tam med 20 zabeleženimi vrstami popisal tudi

ciklamnega telovnikarja, znova na istem delu jezera kot že pretekli leti (tudi ostali poročevalci so jih opazili prav na tem delu jezera). Opazil sem enega mladega (juvenilnega), osem odraslih samcev in eno odraslo samico te vrste. »Simonovega« poškodovanega samca (SLIKA 1) nisem zabeležil. Kljub najdbi mladega osebkca zaradi dobre mobilnosti vrste ne moremo trditi, da se je ta razvil prav na Vogrščku, leva vrste ali sveže preobraženega osebkca namreč nisem našel. Poleg vrst, ki smo jih v besedilu do tega mesta že navedli, sem, z izjemo bledega kresničarja, popisal še rdečega voščenca *Ceriagrion tenellum*, travniškega škratca *Coenagrion puella*, modroritega spremljevalca *A. parthenope*, zelenomodro devo *Aeshna cyanea*, sredozemskega lesketnika *Somatochlora meridionalis*, modrega ploščca *Libellula depressa*, temnega modrača *O. albistylum* in malinovordečega kamenjaka *Sympetrum fonscolombii*.

Iz Vipavske doline pojdemo še na drug del Primorske. Letos je bil ciklamni telovnikar namreč prvič opažen v Slovenski Istri – junija, julija in avgusta na severnem jezeru v Fiesi (D96/TM: E389227, N43673) ter septembra in oktobra na Vanganelškem jezeru (D96/TM: E404610, N41880). Prvi tukajšnji najdbi pripadata turistoma, ki sta o svojih opažanjih poročala na iNaturalist (2023), kar smo opazili šele ob pripravi prispevka DOBOVIŠEK s sod. (2023). V navedenem prispevku so priobčene informacije teh istrskih najdb (DOBOVIŠEK s sod., 2023) in se tako na tem mestu ne ponavljamo. A strnimo, da je šest poročevalcev tam poleg odraslih zabeležilo tudi dva mlada osebkca – oba na Vanganelškem jezeru in vsaj za enega (SLIKA 2) lahko z visoko verjetnostjo trdimo, da se je razvil prav v Slovenski Istri. Ker v omenjenem favnističnem zapisku ni predstavljenih kratkih opisov obeh lokalitet, slednja objavljamo na teh straneh.

SLIKA 3: Severno jezero v Fiesi; pogled z JZ obale jezera proti morju
(Foto: M. Bahor, 7-VIII-2023).

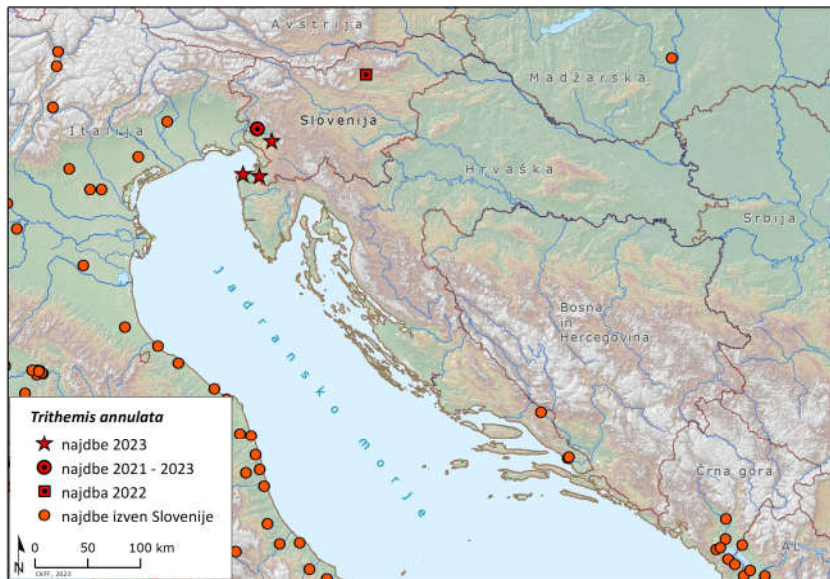
Severno jezero v Fiesi (SLIKA 3) je nastalo kot posledica kopanja glin in po prenehanju obratovanja tamkajšnje opekarnice je kotanje zalila voda. V njegovi neposredni bližini proti jugu leži še eno manjše jezero enakega nastanka. Severno jezero je od morja odmaknjeno dobrih 20 m, je v višini morja in dosega globino do 9 m. Vsaj pred leti je bilo z morjem povezano preko kanala, ki so ga izkopal leta 1963, da bi z dotokom morske vode onemogočili razvoj komarjev. Tako naj bi bila v njem prisotna mešanica morske in sladke vode, a stopnja brakičnosti ni znana, omenjenega kanala pa že vsaj desetletje na lokaliteti nismo opazili. Podtalnega stika z morjem zaradi glinaste geološke podlage jezer navkljub njegovi neposredni bližini naj ne bi bilo. Jezero dotoka nima, napaja ga deževnica z okoliških flišnih gričev. Plitvega obrežnega pasu skorajda ni in razen na nekaj mestih se dno spušča neposredno z obale v globino. Obrežni del jezera je zaraščen s trstičjem, rogozi, lesnato vegetacijo in z robidovjem, kar večinoma otežuje dostop do vode. Jezero »nosi« tudi bogato odonatološko zgodovino (VINKO s sod., 2019), skupaj z letošnjo najdbo je bilo tu zabeleženih že 37 vrst kačjih pastirjev.

Vanganelško jezero (SLIKA 4) je nastalo leta 1964 kot zajezitev Bavškega potoka, ki je v preteklosti večkrat poplavljal. Današnja akumulacija meri približno 2,5 ha, dosega globino do 18 m in se uporablja za namakanje kmetijskih površin, vzdrževanje biološkega minimuma v potoku Badaševica ter ribolov. Okoli jezera je speljana rekreacijska pot. Jezero je z izjemo severnega brega, kjer je zgrajena kamnita pregrada, obdano z gozdom, mestoma so prisotne tudi vlagoljubne rastline.

SLIKA 4: Vanganelško jezero; pogled proti severnemu bregu (jezu), kjer smo v letu 2023 zabeležili tudi mlade osebkke ciklamnega telovnikarja (Foto: M. Bahor, 29-VI-2017).

Ciklamni telovnikar je tako 54. vrsta kačjih pastirjev, zabeležena v Slovenski Istri (VINKO s sod., 2019). Dodajmo še, da letos kljub intenzivnejšemu terenskemu delu v Škočjanskem zatoku, ciklamni telovnikar tam (še) ni bil zabeležen (M. BEDJANIČ, ustno).

SLIKA 5. Najdbe ciklamnega telovnikarja *Trithemis annulata* v Sloveniji in bližnji okolici; posodobljeno po BAHOR & VINKO (2022), PRENDI s sod. (2023) in iNaturalist (2023).

Ciklamnega telovnikarja smo tako v treh letih zabeležili že na petih lokalitetah (SLIKA 5), prvič letos pa smo poleg samcev opazovali tudi samice in mlade osebkke. Na podlagi letošnjih podatkov lahko trdimo, da se pri nas pojavljata dve generaciji te vrste. Glede na ekološke značilnosti vrste bi se ta lahko razvijala na vseh lokalitetah, kjer smo vrsto zabeležili, najmanj primeren zanjo pa bi bil Goški kal. Četudi vrsti ustreza širok razpon osončenih življenjskih okolij, naši septembrski in oktobrski podatki niso nič posebnega (GHEZA s sod., 2019). Iz sosesčine o najdbah v istih mesecih letošnjega leta poročajo iz okolice Pordenona, Padove in Trenta v Italiji (iNaturalist, 2023; SLIKA 5). Vrsto v letu lahko tako pri nas pričakujemo vsaj med junijem in novembrom. In čeprav smo letos na dveh lokalitetah zabeležili mlade osebkke, so za nedvoumno potrditev razvoja vrste v Sloveniji potrebne nadaljnje terenske raziskave z najdbami levov ali najdbe sveže preobraženih osebkov. Tako je še vedno možno, da posamezni osebkki k nam priletijo, morda se res pri nas razvijajo, ali pa drži kombinacija obojega.

Vsekakor velja tudi v prihodnje postaviti oči na peclje, saj so najdbe ciklamnega telovnikarja možne povsod po državi, najpogosteje pa bi ga morali videti na Primorskem. Za poseben izziv pa si lahko zadamo tudi najdbe stadijev, ki jih doslej pri nas še nismo zabeležili.

LITERATURA:

- BAHOR, M. & D. VINKO, 2022. Novi najdbi ciklamnega telovnikarja *Trithemis annulata* v Sloveniji, prvič tudi na Štajerskem. *Erjavecija* 37: 116-121.
- CABANA, M., F. PRUNIER, A. CORDERO-RIVERA, C. DÍAZ MARTÍNEZ, A. MIRALLES-NÚÑEZ & P. LUQUE, 2022. *Trithemis annulata* and *Trithemis kirbyi*: their recent expansion in the Iberian Peninsula. V: D.Vinko, & M. Bedjanič (ured.), ECOO 2022, 6th European Congress on Odonatology, 27–30th June 2022, Kamnik, Slovenia, Book of Abstracts, str. 71, Slovensko odonatološko društvo, Ljubljana.
- DOBOVIŠEK, M., C. OTTOLENGHI, B. ŠKERJANC, D. VADNJAL, M. BAHOR & D. VINKO, 2023. Prve najdbe ciklamnega telovnikarja (*Trithemis annulata* (Palisot de Beauvois, 1807)) (Odonata: Libellulidae) v Slovenski Istri. *Acta entomologica slovenica* 31(2): 207-210.
- GHEZA, G., G. ANCARANI, C. CHIARI, C. CORAZZATO, C. GALLIANI, A. MINICÒ, F. SACCHI, F., M. L. SAND & A. PIGLIA, 2019. Breeding of *Trithemis annulata* in quarry lakes in the continental area of Italy (Odonata: Libellulidae). *Libellula* 38(3/4): 137-155.
- iNaturalist (2023). <https://www.inaturalist.org> [obiskano 29. 10. 2023]
- KALKMAN, V.J., E. RISERVATO & S. HARDERSEN, 2015. *Trithemis annulata* (Palisot de Beauvois, 1807). V: J.-P. Boudot & V.J. Kalkman (ured.), Atlas of the European dragonflies and damselflies, str. 313-315, KNNV Publishing, Utrecht,.
- KOREN, T., K. KOLLER ŠARIČ & L. KELAVA, 2022. The first records of *Trithemis annulata* (Palisot de Beauvois, 1807) (Odonata: Libellulidae) in Croatia. *Natura Croatica* 31(2): 293-302.
- PRENDI, M., A. PAPARISTO & S. CUVELIER, 2023. *Proterebia phegea* (Lepidoptera: Nymphalidae: Satyrinae): building bridges between the relic populations of Croatia, Bosnia-Herzegovina, Greece, and a new record from northern Albania. *Phegea* 51(2): 59-64
- ŠABEDER, N. & D. VINKO, 2023. Prispevek Dijaškega biološkega tabora 2023 – Posočje k poznavanju favne kačjih pastirjev zahodne Slovenije. *Erjavecija* 38: 24-34.
- VINKO, D., 2016. *Favna kačjih pastirjev (Odonata) Vipavske doline*. Diplomsko delo, Univerzitetni študij, Oddelek za biologijo, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana. xi + 86 str. + pril. A–F.
- VINKO, D., 2022. ECOO 2022 – favnistični rezultat obeh kongresnih ekskurzij: Prispevek odonatologov Evrope in sveta k poznavanju razširjenosti kačjih pastirjev Slovenije. *Erjavecija* 37: 47-65.
- VINKO, D. & A. ŠALAMUN, 2021. First record of Violet Dropwing *Trithemis annulata* (Palisot de Beauvois, 1807) (Odonata: Libellulidae) in Slovenia. *Natura Sloveniae* 23(2): 25-37.
- VINKO, D., M. BAHOR & D. GOERTZEN, 2022. Two new records of *Trithemis annulata* (Palisot de Beauvois, 1807) (Odonata: Libellulidae) in Slovenia. *Natura Sloveniae* 24(2): 55-58.
- VINKO, D., A. ŠALAMUN & M. BEDJANIČ, 2019. Kačji pastirji. V: J. Pavšič, M. Gogala & A. Seliškar (ured.), Slovenska Istra I – Neživi svet, rastlinstvo, živalstvo in naravovarstvo, str. 195-214, 427-428 [Dodatna literatura], Slovenska matica, Ljubljana.

(D. VINKO, N. ŠABEDER, M. BAHOR, A. TRATNIK,
M. DOBOVIŠEK, S. KOVAČIČ, D. VADNJAL & A. ŠALAMUN)